

KODAKONDSUS – KAS INTEGRATSIOONI EELDUS VÕI TULEMUS?

KLARA HALLIK

Järgneva analüüsi eesmärk on hinnata, kuidas eestlased ja mitte-eestlased tunnetavad poliitilise integratsiooni tähtsaimat väljendust – kuulumist või mittekuulumist ühiskonda kodakondsuse institutsiooni kaudu. Meid huvitavad inimeste hinnangud kodakondsuspoliitikale, möönduste tegemise võimalusele kodakondsuse andmisel ning kodakondsuse ja mitmesuguste õiguste omavahelisele seostamisele.

1. SÜNNIKOHT JA PEREKOND LÄBI KODAKONDSUSE PRISMA

Kuigi kodanikkonna kasvu piirab eesti keele mittevaldamine paljude mitte-eestlaste poolt, on Eesti mittekodanike orgaanilised sidemed Eestiga tugevemas. Seda näitab muu hulgas ka siinsündinute osakaalu kasv. Monitooringu andmeil on selgelt nähtav seos Eesti sünnipära ja kodakondsuse vahel (vt. tabel 1). Venemaa kodakondsuse valiku üks taust on kahtlemata Venemaa sünnipära, ja vastupidi, Eestis sündinud leiavad kiiremini tee Eesti kodakondsuseni. Viimaste puhul on tegemist ka nooremate inimestega kui seda on Venemaa kodanikud. Kodakondsuseta inimestest on enam kui pooled Eestis sündinud ja nende osakaal suureneb jätkuvalt.

Tabel 1.
EESTIMAA MUULASTE JAOTUS SÜNNIKOHA JÄRGI

	EV kodanikud	Kodakond- suseta	Venemaa kodanikud
Eestis	67%	54%	19%
Venemaal	24 %	35%	63%
Mujal	10 %	11%	18%

Kuna kodakondsuse taotlemine ja selle saamine on mittekodanike jaoks individuaalne akt, siis esinevad erinevad kodakondsused ja staatused sageli ühes ja samas perekonnas koos. Kuivõrd kodakondsusest olenevad hüved või, vastupidi, piirangud ja probleemid puudutavad enamuse perekondi, on need mittekodanike ühiskonna kollektiivse kogemuse oluliseks allikaks.

Tabel 2 Erineva õigusliku staatusega mitte-eestlaste perekonnaliikmete kodakondsus ja elamisloa olemasolu.*

Pere liikmete seas (kaasa arvatud vastaja ise) on ...	Eesti kodanikest küsitletute peredest	Kodakondsuseta isikutest küsitletute peredest	Venemaa kodanikest küsitletute peredest
Ainult Eesti kodanikud	70%	-	-
Kodakondsuseta isikuid	18%	100%	18%
Venemaa kodanikke	18%	14%	100%

Alalise elamisloa omanikke	13%	43%	37%
Tähtajalise elamisloa omanikke	15%	49%	52%

*Kuna pereliikmed on erineva kodanikustaatusel, siis ületab sellel alusel saadud summa 100%

Monitooringu andmeil on mittekodanikud valdavalt orienteeritud Eesti kodakondsuse saamisele: Eesti kodanike kodakondsuseta pereliikmeid soovib seda 80%, kodakondsuseta isikute pereliikmeid 62% ja Venemaa kodanike pereliikmeid 61%. Kõige enam soovitakse saada kodakondsust lastele, kuid ka abikaasale ja vanematele. On tähelepanuväärne, et 12% kodakondsuseta isikute pereliikmeid ei soovi mingit kodakondsust, 16% (samapalju ka Eesti kodanike pereliikmeid) aga ei ole oma valikut teinud. Arvatavasti võib seda tulemust tõlgendada nii, et teatud hulk muulasi on kohanenud kodakondsuseta staatusega ja ei näe erilist tarvidust (või ka võimalust) selle muutmiseks. Venemaa kodanike kodakondsusalased hoiakud viitavad sellele, et antud rühm ei ole veel stabiliseerunud ja end lõplikult määratlenud. Domineeriva soovi kõrval saada Eesti kodakondsus tahab vaid iga neljas Venemaa kodaniku pereliige Venemaa (või mõne muu riigi) kodakondsust, iga kaheksas pole aga teinud mingit valikut.

2. HINNANG KODAKONDSUSPOLIITIKALE

Kodakondsuspoliitika üldhinnang kajastab eestlaste ja teiste rahvusrühmade erinevat elukogemust. Kui 71% muulasi peab kodakondsuspoliitikat liiga karmiks, siis eestlastest arvab sama vaid 6%. Normaalseks ja rahvusvahelistele standarditele vastavaks peab Eesti kodakondsuspoliitikat 7% muulasi ja 56% eestlasi. Iga viies eestlane peab kodakondsuse poliitikat liiga leebeks ja eesti rahvuslikke huvisid kahjustavaks. Muulaste kõigi kodakondsuse, hariduse ja vanusrühmi ühendab ühine arusaam, et kodakondsuse saamise nõuded on ranged ja ebaõiglased. Ainult 15-24 aastaste rühm näib olevat keskmisest paremini kohanenud naturalisatsiooni nõuetega ja hindab neid märksa pehmemalt – 58% peab neid liiga karmideks, samas kui 35-44 aastastest on seda meelt ligi neli viiendikku respondentidest.

Ootuspäraselt on kodakondsuspoliitika hinnangud polariseerunud ka kodakondsuse lõikes. Nagu nähtub võrdlusest 1994 ja 1997 aasta uuringu tulemustega, peavad pooled eestlastest kodanikud riigi kodakondsuspoliitikat stabiilselt rahuldavaks ja rahvusvahelistele normidele vastavaks (Vt tabel 3)..

Tabel 3
Hinnangud kodakondsuse poliitikale % *

Hinnang	Vastaja kodakondsus							
	EV kodanik Eestlane		EV kodanik Muu rahvus		Kodakondsus eta			Vene kodanik
	'94 '97 '00	'94 '97 '00	'94 '97 '00	'94 '97 '00	'94 '97 '00	'94 '97 '00	'94 '97 '00	'94 '97 '00
Liiga karm mitte-eestlaste suhtes, ahistab inimõigusi	7 11 6	64 67 55	86 89 79	64 67 80				
Normaalne, vastab rahvusvahelistele normidele	47 52 56	30 26 28	10 3 12	4 3 6				
Liiga leebe, kahjustab eesti rahvuse huvisid	36 24 21	- 1 1	- -	- -				
Raske öelda	10 13 17	6 6 16	<1	1,5				
Kas EV kodakondsuse andmise põhimõtted vastavad EL normidele			4 8 8	32 30 12				
- Jaa								
- Ei		40						
- Raske öelda		16 44	20 48 31	9 71 20			9 69 23	

- Jüri Kuusvall. 1994 - rahvusprobleeme käsitlev küsitlus (EAÜI ja Saar Poll); 1997 - rahvusprobleeme käsitlev küsitlus EV haridusministeeriumi projekti VERA raames (Riigi Statistikaameti küsitajate võrk).

Võrreldes viie aasta taguse ajaga on peaaegu kahekordselt vähenenud nende eesti kodanike osakaal, kes kodanikkonna laienemises näevad ohtu rahvusele. See on oluline muutus, mis viitab eestlaste kindlustunde kasvule ja etnotsentristlike hoiakute nõrgenemisele. Kui see tendents peaks jätkuma ka tulevikus, võib siin näha etnilise ja poliitilise rahvusluse lahknemise eeldust inimeste arusaamades. Nimetatud tendentsile viitavad ka monitooringu teised andmed. Nimelt näevad tänases kodakondsuspoliitikas teistest enam rahvuslikke ohtusid eelkõige vanemasse vanusegruppi (55-64 aastased) kuuluvad eestlased (28%), ja vaid 7% kõrgharidusega eestlastest (kelle seas on keskmisest enam nooremaelisi).

Enam kui pooled teistest rahvustest Eesti kodanikke peab kodakondsuse tingimusi liiga raskeiks, kuid ka selles osas on märgatav hinnangute muutus. Võrreldes eelmiste uuringute andmetega on viiendiku võrra vähem neid, kes peavad kodakondsuse

nõudeid liiga karmideks. Kuid tervikuna on muulastest kodanike hinnang lähemal kodakondsuseta inimeste ja Venemaa kodanike hinnanguile, olles viimastest siiski paindlikum ja vähem radikaalne. Muulaste kodakondsuspoliitika hinnanguid mõjutab ilmselt ka ettekujutus, et Eesti tingimused on vastuolus Euroopa Liidus kehtivate põhimõtetega. Suure osa eestlaste jaoks aga on Euroopa Liidu reeglid veel 'tundmatu maa', mida peetakse kas liberaalsemateks kui üldisi rahvusvahelisi norme või ei osata neist midagi arvata.

Kokkuvõttes näitavad kodakondsuspoliitika hinnangud, et

- Eestlaste ja mitte-eestlaste ootused kodakondsuspoliitika suhtes on jätkuvalt vastandlikud;
- Umbes pooled eestlastest kodanikud on potentsiaalselt avatud kodakondsusalaseks dialoogiks;
- Kodakondsusprobleemi lahendamisse võib positiivse panuse anda EL kaasamine.

3. KELLELE PEETAKSE VÕIMALIKUKS TEHA MÖÖNDUSI KODAKONDSUSE SAAMISEL?

Integratsiooni perspektiivide seisukohalt on oluline selgitada eestlaste potentsiaalset valmisolekut kodakondsuspoliitika liberaliseerimiseks. Selleks püüdsime uurida, kuidas nõustatakse lihtsustama mõne elanike grupi kodanikukssaamist. Kokku pakuti välja 16 võimalikku kriteeriumit, mille hulgast vastajad võisid teha piiranguteta valikuid. 21% respondentidest ei valinud ühtegi nimetatud tingimust või vastasid, et mööndusi ei tule teha kellelegi, 13% olid nõus ühe tingimusega, 48% valisid 2-4 kriteeriumit, ning 16% pidas võimalikuks naturalisatsioonitingimuste leevendamist 5-8 kriteeriumi põhjal.

Toodud andmed viitavad eestlaste hoiakute vastuolulisusele. Eespool nägime, et normatiivsete hoiakute tasemel pooldab kaks kolmandikku neist praegust kodakondsuspoliitikat. Kui aga küsimus asetada teisiti - kas riigirahvusena ollakse nõus teatud mööndustega – muutub pilt oluliselt. See, et ligi kaks kolmandikku eestlastest peab võimalikuks kodakondsuse tingimusi kergendada kahe ja enama kriteeriumi alusel, sealhulgas ligi viiendik 5 ja enama alusel, loob soodsad eeldused ka vastavate poliitiliste otsuste langetamiseks.

Küsitlusandmete analüüsis grupeeriti saadud vastused sisuliselt lähedaste või kattuvate tunnuste alusel ja moodustati indeksid: 1. orgaaniline ja püsiv side Eestiga (Eestis sündinud isikud ja kodanike perekonnaliikmed); 2. õiguslik side (alalise elamisloa omanikud, asumine Eestisse pärast taasiseseisvumist ja passisaamise ikka jõudvad noored); 3. humanitaarsed motiivid (pensionärid, invaliidid, algharidusega isikud) ja 4. riigile osutatud teened ja väljapaistvad saavutused (tippspordlased, tippspetsialistid ja ettevõtjad–investorid).

Kokkuvõttes reastuvad kodakondsuse lihtsustatud saamise eelistingimused eestlaste hinnanguis järgmiselt:

1. *Orgaanilised sidemed Eestiga* – sellel motiivil pooldab 61% respondentidest kodakondsuse lihtsustatud korras andmist (sealhulgas 38% eelistaks sünnijärgsete kodanike pereliikmeid, 35% Eestis sündinud elanikke ja 27 % kõigi Eesti kodanike perekonnaliikmeid).

2. *Teenete ja saavuste eest* – nendel põhjustel pooldab kodakondsuse nõuete lihtsustamist 30% küsitletuist, (sealhulgas 22% tippsportlastele, 16% tippspetsialistidele ja 12% ettevõtjaile).

3. *Humanitaarsetel põhjustel* - pooldab 23% küsitletuist (pensionäride puhul 17%, invaliidide puhul 13% ja algharidusega inimeste puhul 2% küsitletuist).

4. *Õiguslikud argumendid* - 18% respondentidest pooldaks kas või ühel indeksisse koondatud põhjusel kergendada naturalisatsiooni tingimusi. Tervikuna aga riigi poolt seadustatud mittekodanike 'legaalsus', so alalise elamisloa olemasolu, samuti asumine Eestisse pärast taasiseseisvumist, st 'seaduslikul alusel' ja passisaamise ikka jõudmine ei ole eestlaste meelest piisavaks kodakondsuse saamise eelistingimuseks.

Toodud hinnangud ei välista üksteist, vaid on osaliselt kattuvad. Näiteks 82% respondentidest, kes seovad kodanikkonna laiendamise 'orgaanilise sidemega' ei pea võimalikuks kodakondsuse andmist lihtsustatud korras asumisloa või teistel nn õiguslikku indeksisse kuuluval põhjusel, 15% aga võtaks arvesse ühe nimetatud motiividest.

Eestlaste enamus näeb kodakondsuses eelkõige orgaanilist sidet Eestiga ja kuulumist rahvusse. Samas ei välista see kodanikkonna laiendamist teistel alustel lihtsustatud korras. Eelistatud rühmadeks on:

- Sünnijärgsete kodanike perekonnaliikmed
- Eestis sündinud alalised elanikud
- Naturaliseerunud kodanike perekonnaliikmed
- Oma ala väljapaistvad spetsialistid ja ühiskonna heaolu suurendavad isikud
- Vanurid

4. KEELENÕUETE ÄRAJÄTMISE VÕIMALUS KODAKONDSUSE ANDMISEL

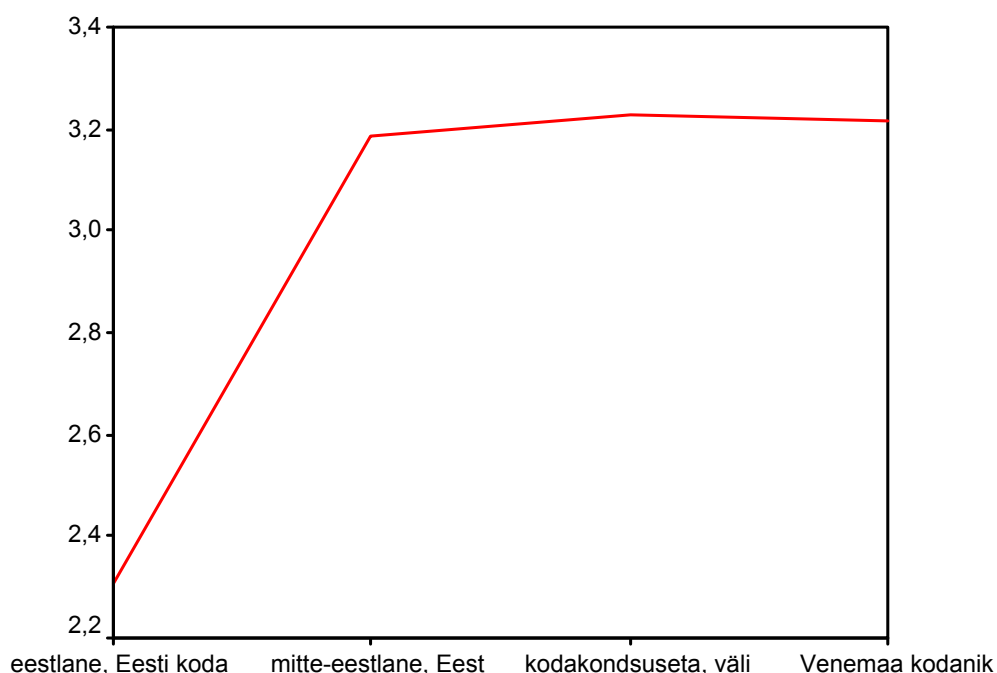
Käesolev uurimus kinnitab, nagu paljud varasemadki, et nii eestlased kui ka muulased keskenduvad kodakondsuse problemaatikas mitte kodakondsusele kui niisugusele, vaid eelkõige eesti keele valdamise nõudele. Lahtisele küsimusele "Millised muutused on kodakondsuspoliitikas toimunud kahe viimase aasta jooksul?" andis vastuse 37% eestlastest ja 45% mitte-eestlastest respondentidest. 33st fikseeritud hinnangust 8 käsitlesid erinevaid keele valdamisega seotud aspekte, ning need katsid 48% kõikidest antud vastustest.

Nagu kogu kodakondsuspoliitikat nii ka keelenõuete muutusi aduvad eestlased ja muulased erinevalt või koguni vastandlikult. Toome mõned näited: "eesti keele eksam on läinud raskemaks" – sellega nõustub 12% eestlasi ja 44% muulasi; "eesti

keeles eksam on läinud lihtsamaks” – nii arvab 15% eestlasi ja 7% muulasi; “kodakondsust antakse kergemini” – nõustub vastavalt 20% ja 2% jne. Ainus aspekt, kus muutusi tajutakse võrdselt on väide, et “lapsed saavad kodakondsust kergemini” (6-7%).

Suhtumist võimalikku keeletsensuse ärajätmisse mõõdeti 9 parameetri alusel, kusjuures 6 neist sisaldas ‘positiivseid’ väljundeid (‘soodustab’, ‘aitab’, ‘muudab’) ja 3 fikseerisid võimalikke ohtusid (rahvusele, keelele, riigile); hinnanguid mõõdeti neljasel skaalal. Keskmiste väärtuste arvutamisel hinnati kindlaid positiivseid vastuseid 4 palli ja kindlalt negatiivseid 1 palliga. Esmane analüüs näitab, et eestlaste keskmised hinnangud keskenduvad 2-pallise väärtuse ümber (2,07 ... 2,44), ja muulaste hinnangud – 3-pallise väärtuse (3,06...3,32) ümber. Ainsa erandi moodustab väike rühm eestlastest kodanikke, kes peab kodakondsuspoliitikat liiga karmiks. Nende keeletsensuse ärajätmise keskmine hinnang on 2,96, ehk siis väga lähedane muulaste keskmisele hinnangule. Samas ei iseloomusta eestlaste ‘keelekaitset’ üldine ja üksmeelne tõrjuv välistamine. Keskmised hinnangud liiguvad küll vähe, kuid siiski n.ö. ülevalpool, mitte aga allpool aritmeetilist keskpunkti (vt. joonis 1). Muulaste ja eestlaste suhtumine keeletsensusesse on nähtavalt polaarne, kusjuures ka muulastest kodanike hoiakud ei muuda seda üldist tendentsi.

Joonis 1. Koondhinnang Eesti kodakondsuse ilma eesti keele eksamita andmise mõjule (4=kindlasti positiivne, 1=kindlasti negatiivne)

Eestlaste keelekesksus ja kartus, et siinsed muulased rikuvad eestlaste keeleõigusi, on üldtuntud ja leiab kinnitust ka käesolevas monitooringus. Kummati sõltub eesti keele saatus eelkõige tema kaudu loodavast vaimuvarast, eestikeelse hariduse kvaliteedist ja keele sotsiaalsete funktsioonide universaalsusest. Keelebarjääri ületamine eesti keele alusel on eelkõige sotsiaalse kommunikatsiooni, mitte aga eesti keele kaitse ja keeleressursi arengu probleem. Monitooringu ülesandeks on välja selgitada, kuidas küsitletud hindavad keelenõuete madaldamise või ärajätmise mõju

Eesti integratsioonile. Vastused grupeeriti tähenduste sisulise läheduse alusel neljaks blokiks: 1. Etniline integratsioon (keelenõuete pehmemdamine 'aitab vähendada vastuolusid eestlaste ja mitte-eestlaste vahel' ja 'aitab mitte-eestlastel kiiremini sulanduda Eesti ühiskonda'); 2. riiklik integratsioon ('aitab suurendada riigile ustavate elanike hulka' ja 'muudab ühiskonda demokraatlikumaks'); 3. välispoliitiline integratsioon ('aitab parandada suhteid Venemaaga' ja 'aitab Eesti kiiremini EL'), 4. oht rahvusele (ohustab eesti rahvuse, keele või riigi püsimist).

Tabel 4
Ilma eesti keele eksamita kodakondsuse andmise võimaliku mõju hinnang (%)

Kas kodakondsuse andmine ilma keeleeksamita....	Eestlased N=665			Teised rahvused N=487		
	Kindlalt nõus	Osaliselt nõus	Ei nõustu	Kindlalt nõus	Osaliselt nõus	Ei nõustu
... soodustab etnilist integratsiooni	12	38	50	35	55	10
...soodustab riiklikku integratsiooni	7	36	57	40	50	10
...soodustab Eesti rahvusvahelisi suhteid ja integratsiooni	12	53	35	37	52	11
...ohustab eesti keelt, rahvust ja riiki	22	41	37	<1	8	91

Saadud andmed näitavad, et eestlased ja mitte-eestlased hindavad eesti keele valdamise nõuet kodakondsuse eeltingimusena erinevalt ja keeletsensusest loobumise ühiskondlikke tagajärgi koguni vastandlikult. Muulaste ettekujutuses muutub kõik paremaks, kui kaovad naturalisatsiooni keelenõuded. Eestlased seda arvamust ei jaga. Ei ole välistatud, et neis hinnanguis kajastub mõlemapoolne keelefetišism, seondues muulaste jaoks reaalsete keeleraskustega, eestlaste puhul aga üldlevinud stereotüüpidega. Edaspidise analüüsi ülesanne on välja selgitada, milline on eestlaste jaoks konkreetne 'ohu' sisu ja millele tugineb muulaste ülioptimism.

Järgnevad järeldused puudutavad eesti rahvusest küsitletute hoiakuid.

- ligi kaks kolmandikku küsitletud eestlastest näeb naturalisatsiooni keelenõuete ärajätmises ohtu rahvuslikule ja riiklikule eksistentsile
- eestlaste ettekujutuses on etniline (keeleline) ja rahvusriiklik integratsioon tihedalt seotud
- mitte-eestlased tajuvad vastuolu siseriikliku integratsiooni praktika ja rahvusvaheliste ootuste või põhimõtete vahel

5. KODAKONDSUS JA ÕIGUSED

Varasemate uuringute kohaselt iseloomustab eestlaste massiteadvust arusaam, et muulaste eemalhoidmine kodanikkonnast ei kujuta ohtu ei riiklusele ega demokraatiale, pigem vastupidi. Muulased kalduvad aga oma raskusi ja ebaõnnestumisi siduma peamiselt kodakondsuse puudumisega ning näevad selles oma inimõiguste väidetava rikkumise peapõhjuse. Käesoleva monitooringu eesmärk on muu hulgas välja selgitada, millise sisuga on inimeste jaoks kodakondsuse institutsioon n.ö. 'täidetud'. Kogutud teave aitaks täpsustada, kuidas eestlased ja mitte-eestlased kodakondsuse seost kogu õiguste 'paketiga' mõistavad. Teiseks peaks see näitama egalitaristlike hoiakute ulatust Eesti ühiskonnas.

Küsitluses paluti anda vastus 15 õiguse kohta, mis olid jaotatud kolme õiguste blokki – majanduslikud, sotsiaalsed ja poliitilised õigused, igaühes 5 alaõigust*. 'Õigustatud subjekte' paluti hinnata selle järgi, kas antud õigus võib olla 1. kõigil Eesti elanikel, 2. kodanikel ja alalistel elanikel, 3. vaid kodanikel, 4. ainult eestlastel. Saadud andmete töötlemisel arvutati nii keskmised kui konstrueeriti indekseid. Viimasel juhul märgiti 'kõigi õigus' 0-ga, 'kodanike ja ainult eestlaste õigus' 1ga. Seega tabeli 5 skaalal tähistab '0' neid vastajaid, kes peavad vajalikuks anda kõik õigused kõigile sõltumata inimeste õiguslikust seisundist; kõigi õiguste kuulumist vaid kodanikele ja eestlastele tähistab '5'.

Õiguste mõistmise üldine foon viitab sellele, et eestlased näevad küllalt suurt õiguste erinevust rahvuse ja erineva õigusliku staatusega inimeste vahel, sealhulgas ka niisugustes valdkondades, kus riigi poliitika tegelikult ei tee vahet kodanike ja mittekodanike vahel. 15% küsitletud eestlastest ja 66% teistest rahvustest respondenti olid nõus eranditult kõiki õigusi andma kõigile Eesti elanikele. Ainult 4% oli eestlastest vastajate seas neid, kes vastupidi, pidasid eranditult kõiki õigusi vaid eestlastele ja kodanikele kuuluvaks. Vastuste üldine jaotus koostatud indeksi alusel on toodud tabelis 5.

* Majanduslikud õigused moodustasid õigusest saada pangalaenu, osta maad, korterit, maja ja asutada ettevõtte. Sotsiaalsed õigused – saada sotsiaaltoetust, riigipensioni vanaduses, emakeelset põhiharidust, vabalt reisida välisriikides, töötada riigiasutustes. Poliitilised õigused – kuuluda erakondadesse, osaleda ja kandideerida Riigikogu valimistel osaleda ja kandideerida oma valla/linna volikogu valimistel.

Tabel 5

ÕIGUSTE SEOTUS ERINEVATE ÕIGUSLIKE STAATUSTEGA (Vastused küsimusele 'Millistel Eesti elanikel peaks olema järgmised õigused?').

	MAJANDUSLIKUD ÕIGUSED						Kokku
	00	1	2	3	4	5	
Eestlased N %	274 42	131 20	85 13	45 7	57 9	63 9	655 100
TEISED RAHVUSED N %	443 91	20 4	11 2	4 1	9 0,4	2 0,4	489 100
	SOTSIAALSED ÕIGUSED						
	00	1	2	3	4	5	KOKKU
EESTLASED N %	212 33	114 17	114 17	115 18	59 9	41 6	655 100
TEISED RAHVUSED N %	430 88	37 8	12 2	4 <1	2 <1	2 <1	487 100

POLIITILISED ÕIGUSED

	00	1	2	3	4	5	KOKK U
EESTLASED N %	146 22	29 4	62 10	50 8	137 21	231 35	655 100

TEISED RAHVUSED	336	35	46	31	18	21	487
N	69	7	9	6	4	4	100
%							

Toodud andmed annavad alust järgmisteks järeldusteks:

- eestlased on avatumad ja võrdseid võimalusi aktsepteerivad majanduslike õiguste blokis; 60% küsitletuist pooldab selles valdkonnas kas täielikult kodakondsusest sõltumatut 'kõigi õigust' või seob majandusõigusi väga vähesel määral kodanikustaatusega (0+1);
- sotsiaalseid õigusi peavad pooled eestlased kõigile elanikele kuuluvaks või vaid vähesel määral kodakondsusest sõltuvaiks. Seega, suur osa eestlasi aktsepteerib nn. sotsiaalset kodakondsust. Võib väita, et see asjaolu on heaks eelduseks integratsiooni edendamisel kodakondsusest vähem sõltuvates valdkondades;
- poliitilisi õigusi seovad eestlased tugevalt kodakondsuse ja rahvusega (56%), vaid veerand küsitletuist pooldab nende ühe- või teistsugust lubamist ka mittekodanikele.

Muulaste, nii kodanike kui mittekodanike vaated majanduslike ja sotsiaalsete õiguste lõikes on ühesugused. Ühelt poolt iseloomustab neid kõrge võrdsuse ootus, mis kaudselt viitab sellele, et tuntakse üldist õiguste 'defitsiiti'. Teisalt võib selles hinnangus peegelduda rahvuslik solidaarsus, kuivõrd olemasolevate uuringute andmeil on muulastest Eesti kodanike sotsiaalne staatus ja majanduslik olukord tunduvalt parem kui mittekodanike oma. Peale selle, nagu eespool näidatud, on ka kodanike perekonnaliikmete hulgas enam kui kolmandikul juhtudest ilma kodakondsuseta inimesi ja Venemaa kodanikke, kelle võimalused ühistest hüvedest osasaamiseks ei ole võrdsed kodanike omadega. Mitte-eestlased tervikuna, sealhulgas ka Eesti kodanikud, aktsepteerivad kodakondsusest sõltuvat poliitilist ebavõrdsust enam kui sotsiaalset ja majanduslikku. Tegelikult on see ainus õiguste klass, mis eristab muulastest kodanikke kodakondsuseta isikuist ja Venemaa kodanikest (Vt joonis 2).

Joonis 2. Õiguste pooldamise seotus erinevate õiguslike staatustega

(indeksite keskmiste väärtuste alusel)

